

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	9
ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	11
ΓΙΑΤΙ ΜΙΑ ΔΙΓΛΩΣΣΗ ΕΚΔΟΣΗ;	15
Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΟΥ ΑΔΩΝΗ.....	17
ΜΙΑ ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ.....	23

ΟΙ ΑΝΑΛΟΓΙΕΣ المطابقات

Η γραφή الكتابة	27
Διερεύνηση بحث.....	28
Οι ποιητές الشعراء	30
Το όνομα الاسم.....	32
Το πείραμα التجربة.....	34
Τα παιδιά الأطفال.....	36
Ο ποιητής الشاعر.....	37
Ο χαμένος التائه.....	38
Η τρέλα الجنون.....	40
Ο διάλογος الحوار	42
Άδωνης ادونيس.....	44
Στου Αλ-Μαϊντάν حي الميدان.....	45
Κάις قيس.....	46
Γιλγαμές جلجامش.....	47
Νιφάρι النفري.....	48
Στου Αλ-Σαγουρ حي الشاغور.....	49
Η επανάσταση الثورة.....	50
Τα παιδιά 2 – ٢ – الأطفال.....	52
Κασιούν قاسيون.....	54
Αμπού Ταμάμ ابو تمام.....	55
Μποντλέρ بودلير.....	56
Ράινερ Μαρία Ρίλκε رينيه ماريا ريلكه.....	57
Αμπού Νουάς ابو نواس.....	58
Το περιθώριο الهامش.....	59

ΟΙ ΑΡΧΕΣ الأوائل

Αρχικά, τι اول الشيء.....	64
Η αρχή της άποψης اول الظن.....	66

Η αρχή του σώματος	اول الجسد	68
Η αρχή της ποίησης	اول الشعر	70
Η αρχή του βιβλίου	اول الكتاب	72
Η αρχή του αλφαβήτου	اول الحروف	74
Η αρχή της (αλ-)χημείας	اول الكيمياء	76
Η αρχή της Επαγγελίας	اول العهد	78
Η αρχή της νοσταλγίας	اول الحنين	80
Η αρχή της ποίησης – 2	اول الشعر – 2	81
Η αρχή της γλώσσας	اول اللغة	82
Η αρχή της φιλίας	اول الصداقة	84
Η αρχή των διαφορών	اول الفروقات	86
Η αρχή του έρωτα	اول العشق	88
Η αρχή της τρέλας	اول الجنون	90
Η αρχή του δρόμου	اول الطريق	92
Η αρχή του φύλου του ανθρώπου	اول الجنس	94
Η αρχή του ονόματος	اول الاسم	96
Η αρχή της συνάντησης	اول اللقاء	98
Η αρχή του στερεώματος	اول الفضاء	100
Η αρχή του φύλου του ανθρώπου – 2	اول الجنس – 2	101
Η αρχή του ανέμου	اول الريح	102
Η αρχή του θανάτου	اول الموت	104
Η αρχή της συγκομιδής	اول الحصاد	106
Η αρχή του συλλαβισμού	اول التهجية	108
Η αρχή του ταξιδιού	اول السفر	109
Η αρχή της ερώτησης	اول السؤال	110
Η αρχή της αφήγησης	اول الرواية	112
Η αρχή της ονομασίας	اول التسمية	114
Η αρχή της θλίψης	اول الحزن	115
Η αρχή της ιστορίας	اول التاريخ	116
Η αρχή του δρόμου – 2	اول الطريق – 2	117
Η αρχή της αλήθειας	اول الصدق	118
Η αρχή της ανθρωποθάλασσας	اول الحشد	119
Η αρχή της ζωής	اول الحياة	120
Η αρχή της εισβολής	اول الاجتياح	122
Η αρχή του λόγου	أول الكلام	132
ΕΛΑΧΙΣΤΑ ΣΧΟΛΙΑ		135
Η γραφή		135
Διερεύνηση		135
Οι ποιητές		136
Το όνομα		137

Το πείραμα	138
Άδωνης.....	139
Κάις	140
Γιλγαμές	141
Νιφάρι	142
Κασιούν.....	142
Αμπού Ταμάμ.....	143
Μποντλέρ	144
Αμπού Νουάς	144
Το περιθώριο	145
Αρχικά, τι	146
Η αρχή της άποψης	147
Η αρχή της ποίησης.....	148
Η αρχή του βιβλίου	148
Η αρχή της (αλ-)χημείας	150
Η αρχή της Επαγγελίας	151
Η αρχή της νοσταλγίας.....	151
Η αρχή της γλώσσας	153
Η αρχή του φύλου του ανθρώπου	154
Η αρχή του ανέμου.....	154
Η αρχή του ταξιδιού	155
Η αρχή της αφήγησης.....	155
Η αρχή της ονομασίας.....	155
Η αρχή του δρόμου – 2	156
Η αρχή της αλήθειας	159
Η αρχή της ανθρωποθάλασσας	159
Η αρχή της ζωής.....	160
Η αρχή του λόγου.....	160
 ΔΙΓΛΩΣΣΟ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ.....	 163
ΑΡΑΒΟΕΛΛΗΝΙΚΟ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ مفردات النصّ: عربي - يوناني.....	167
ΕΛΛΗΝΟΑΡΑΒΙΚΟ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ مفردات النصّ: يوناني- عربي	199
 ΕΡΓΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ.....	 221

Εισαγωγικό σημείωμα

Άδωνης¹ είναι το ψευδώνυμο του Αλί Άχμαντ Σαΐντ Εσμπέρ, ο οποίος γεννήθηκε σε ένα χωριό της Λαοδίκειας στη Συρία το 1930². Το όνομα Άδωνης παραπέμπει πολλαπλά στην κοινή πολιτισμική κληρονομιά της Ανατολικής Μεσογείου: κοινό νερό πότισε τον πολιτισμό που άνθησε περίπου την ίδια εποχή στη δική μας γλώσσα και, βήμα βήμα, νησί νησί ή βράχο βράχο, ένωσε με ταξίδια και ιστορία τον κόσμο της Εγγύς Ανατολής. Με τον ίδιο τρόπο που εμείς βλέπουμε προς ανατολάς, έτσι και η χώρα όπου γεννήθηκε ο Άδωνης κοιτάζει προς δυσμάς. Σύμφωνα με τα λεγόμενα του μεγάλου Άραβα ποιητή, το ψευδώνυμο που επέλεξε μπορεί μεν να παραπέμπει σε κάποιο αρχαίο μύθο της πατρίδας του, ωστόσο είναι ελληνικό, δεδομένης της παρουσίας του ελληνικού πολιτισμού και της σφραγίδας του σε όλη τη ζώνη της Μεσογείου.

Αυτή η τοποθέτηση καθιστά σαφές ένα γεγονός που δε θα πρέπει να μας διαφεύγει: το ότι τόσο ο απλός ελληνικός λαός όσο και ο αραβικός τρέφουν θετικά αισθήματα ο ένας για τον άλλον, είναι

1. Άδωνις ή Άδωνης; Προτιμήσαμε τη δεύτερη γραφή, γιατί θέλουμε τον Άδωνη ενταγμένο στις συνεχείς εναλλαγές της γλώσσας, της ζωντανής γλώσσας. Μας φαίνεται πιο δημοκρατικό να τον κάνουμε να ζει την καθημερινότητα της δημοτικής, παρά την καθέδρα των λίγων. Τον θέλουμε ποιητή της ζωής που αλλάζει και όχι ποιητή της ιστορίας που καταγράφεται με κανόνες που δε γνωρίζουν όλοι. Αυτή είναι η άποψή μας, και ασφαλώς δεν κρίνουμε αρνητικά την επιλογή των άλλων.

2. Για πολύ λίγα βιογραφικά στοιχεία του Άδωνη, βλ. «Χρονολόγιο» στο βιβλίο *Άσματα Μιχιάρ του Δαμασκηνού*, μετάφραση Μάρκελλος Πιράρ, Άγρα, 1996, σσ. 211-214. «Άδωνις: Βίος και Δημιουργία», στο βιβλίο *Άδωνις. Χρόνος, τόποι, δοξαστικά*, μετάφραση Δημήτρης Άναλις, Ίνδικτος, 1998, σσ. 75-77. Για τη θέση του Άδωνη στην αραβική λογοτεχνία, βλ. Ε. Κονδύλη-Μπασούκου, *Εισαγωγή στη λογοτεχνία των Αράβων*, Ελληνικά Γράμματα, 2001 (στο εξής: *Εισαγωγή στη λογοτεχνία των Αράβων*), σσ. 454-458, και για λεπτομερή, οξυδερκή, βιογραφική και βιβλιογραφική παρουσίασή του, βλ. Anne Wade Minkowski, «Biographie d' Adonis», στο *Adonis, Un poète dans le monde d'aujourd'hui. 1950-2000*, Institut du Monde Arabe, Paris 2000, σσ. 202-286.

μια πραγματικότητα που και η ίδια η επιστήμη οφείλει να καλλιεργήσει. Ελάχιστα μόνο στοιχεία έχουμε αναζητήσει επί τη βάση της κοινής πολιτισμικής κληρονομιάς Αράβων και Ελλήνων στον τομέα της λογοτεχνίας, είτε της παλαιότερης είτε της σύγχρονης. Η εξερεύνηση αυτών των σχέσεων θα έχει να μας προσφέρει πολλά. Δυστυχώς όμως στην πατρίδα μας οι αραβικές σπουδές δεν έχουν ακόμη αναπτυχθεί. Πιστεύουμε ωστόσο ότι βρισκόμαστε πλέον, έστω και τώρα, κοντά στη δημιουργία οργανωμένων αραβικών σπουδών στον ελληνικό πανεπιστημιακό χώρο.

Αυτήν ακριβώς τη στιγμή, και ενώ ο Άδωνης μεσουρανεί στο παγκόσμιο ποιητικό στερέωμα, οι εκδόσεις «Ελληνικά Γράμματα» έρχονται να προσφέρουν στους αναγνώστες αυτή την έκδοση, όπου για πρώτη φορά το πρωτότυπο αραβικό κείμενο τυπώνεται μαζί με την ελληνική του μετάφραση³. Γίνεται έτσι αποδεκτή η ίδια η αραβική ποίηση ως παρούσα και δρώσα μέσα σε ένα ελληνικό βιβλίο, όπου συγκατοικούν η ελληνική και η αραβική γραφή. Αυτός ήταν άλλωστε ανέκαθεν ο ρόλος της ελληνικής παιδείας: να τείνει το χέρι, να σέβεται, να αδελφώνεται, να προχωρά αναζητώντας το ωραίο και το αληθινό, όπου κι αν αυτό βρίσκεται. Ευχαριστώ τον εκδοτικό οίκο «Ελληνικά Γράμματα» που ακολούθησε αυτή την πλούσια παράδοση, αναδεικνύοντας έτσι και τη δυναμική του, και έδωσε το βήμα στα αραβικά γράμματα μέσω του μεγαλύτερου εν ζωή Άραβα ποιητή.

3. Εξαίρεση αποτελεί το Κοράνι, που λόγω θρησκευτικών πεποιθήσεων, για να είναι έγκυρο, προτάσσεται πάντα το κείμενο στα αραβικά.

Πρόλογος

Ποια γλώσσα μιλούσαμε; Δε θυμάμαι. Πάντως έκανε κρύο, κι ο Ντίτριχ, ο Γερμανός συνάδελφος, φορούσε το παλτό του και το καπέλο του. Χθες που κάναμε μαζί βόλτα στην Πόλη, με προειδοποίησε: «Μπορούν ακόμη και να σου χαλάσουν το πέτσινο που φοράς αυτά τα περιφερόμενα λουστράκια, έτσι και δεν τα διώξεις εγκαίρως, να προσέχεις». Τώρα ήταν πρωί και περιμέναμε όλοι μαζί, Βαβυλωνία, συνονθύλευμα πανεπιστημιακών από διάφορους ορίζοντες, το πουλμανάκι για το συνέδριο. Ο μικρός με το κασελάκι πλησίασε χαρούμενος και κοιτούσε ικετευτικά, κουνώντας τις βούρτσες και τα βερνίκια του. Καθόμουν δίπλα στον Άδωνη, που πρότεινε το παπούτσι του με την πρώτη. Ο μικρός κάθισε αμέσως κι άρχισε δουλειά, λες και δεν έβλεπε ότι τα παπούτσια μόλις είχαν βγει από το κατακαίνουργο κουτί τους. Τα παλτά μας, βλέπετε, ήταν σε πλήρη αντίθεση με τα λιγοστά κουρέλια του παιδιού. Μόλις ο μικρός άγγιξε το ένα παπούτσι, ο Άδωνης του είπε: «Μπράβο, τελείωσες, τώρα και το άλλο», και του έδωσε κάτι για τον κόπο του. Εκείνος, με παιδικό ενθουσιασμό και χαρά, διαμαρτυρήθηκε. «Βιαζόμαστε», του είπαμε, «μας περιμένουν, πρέπει να φύγουμε». «Τότε να έρθω να αποτελειώσω το βράδυ», πρότεινε ο μικρός. Ο Άδωνης τον ρώτησε γεμάτος ζεστασιά: «Πώς σε λένε;» «Αλί», απάντησε. «Εσένα;» «Κι εμένα, Αλί», είπε ο Άδωνης. Ο μικρός τον κοίταξε με αμφιβολία και πέταξε ένα «Όχι». «Ναι, ναι», επενέβην εγώ. «Αλήθεια σου λέει, Αλί τον λένε». «Έχουμε το ίδιο όνομα», συμπλήρωσε ο ποιητής, χαμογελώντας με την αμηχανία της ευγένειας και της καλοσύνης.

Ένωσα υπερήφανη που πιστοποίησα την ταυτότητα του Άδωνη, αυτήν που έχει αφήσει πίσω στα παιδικά του χρόνια. Ήταν σαν να μπήκαμε και οι τρεις, ο μικρός Κούρδος, ο Άδωνης κι εγώ, σε έναν κόσμο που μας ήταν κοινός για πρώτη φορά. Αυτό έγινε στην Κωνσταντινούπολη, τον Ιανουάριο του 2002.

Οικογένεια Αλαουιτών, αγρότης ο πατέρας του. Ο Αλί, το πρώτο παιδί τους, απασχολείται καθημερινά στο χωράφι της οικογέ-

νειας¹ και δεν υπάρχει ούτε πολύς χρόνος ούτε αρκετό χρήμα για σχολείο. Όμως αποστηθίζει ποίηση και χωρία από το Κοράνι και ό,τι άλλο μπορεί. Όταν ο Αλί είναι δεκατριών χρόνων, ο πρώτος Πρόεδρος της Δημοκρατίας της Συρίας έρχεται στη Λαοδίκεια. «Πατέρα, θα μάθω καλά μια κασίντα², θα του την απαγγείλω, κι αυτός θα με ρωτήσει: “Τι δώρο θέλεις να σου κάνω;” Κι εγώ θα του πω: “Να πάω σχολείο”». Ακούγαμε όλοι μαζί τη γνωστή ιστορία, τον είχαμε παρακαλέσει να μας την πει ο ίδιος, κανένας μας δεν την είχε ακούσει από πρώτο χέρι. Έτσι, η πομάκα από τη Θράκη, ο Οζντεμίρ, ο Τούρκος σύζυγός της, κι εγώ, η Ελληνίδα, καθισμένοι γύρω του στο αρχοντικό της Πόλης, τον ακούγαμε με ευφροσύνη. «Παιδί μου, είσαι τρελός», είπε ο πατέρας στο δεκατριάχρονο ποιητή. «Κάνε όμως ό,τι θέλεις». Ο πιτσιρίκος προσπάθησε να βρεθεί μπροστά στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, όταν αυτός έφτασε στο χωριό του. Ο αστυνομικός του χωριού όμως, που δεν τα πήγαινε καλά με τον πατέρα του, τον έδιωξε. Το αγοράκι με την εσωτερική φλόγα δεν το 'χε όμως σε τίποτα να κάνει ακόμη μερικά χιλιόμετρα μέσα από τα χωράφια· τα γνώριζε καλά. Πέτυχε τον Πρόεδρο σε μέρος αφύλαχτο. Πώς να μην ακούσεις με δέος ένα προϊσλαμικό μακροσκελές ποίημα από έναν ξυπόλυτο άρχοντα που στέκει αγέρωχα μέσα στο δρόμο για να απαγγείλει ποίηση; «Τι δώρο θέλεις να σου κάνω;» ακούστηκε η φωνή του Προέδρου σαν ηχώ στο προφητικό όνειρο του Αλί. «Να πάω σχολείο», απάντησε ο Άδωνης.

Σε τέσσερα χρόνια καλύφθηκε η κατώτερη και μέση εκπαίδευση του ανήσυχου νεαρού. Τώρα οι κασίντες ήταν δικές του. Ποιος όμως ήταν έτοιμος να τις ακούσει, έτσι πρωτόγνωρες και παρθένες σε σχέση με τον καιρό τους;

Μόνο όταν τα ίδια ποιήματα ντύθηκαν με το όνομα «Άδωνης», την κοινή μεσογειακή μας πραγματικότητα, είδαν το φως της δημοσιότητας. Κι αυτό ορθώς έγινε, αφού η αραβική ποίησή του παραπέμπει σε όλες τις συνιστώσες του αραβικού κόσμου, άρα και

1. Διαβάστε το ποίημα «Άδωνης», σ. 44.

2. Η κατεξοχήν μορφή της αραβικής ποίησης, που αναπτύχθηκε την προϊσλαμική εποχή ως ωδή. Για περισσότερες πληροφορίες στην ελληνική γλώσσα, βλ. *Εισαγωγή στη Λογοτεχνία των Αράβων*, ό.π., σ. 64-69.

στο ελληνικό πνεύμα που έθρεψε τα χρώματα της Μέσης Ανατολής για τόσους αιώνες.

Ο Άδωνης σπούδασε φιλολογία και φιλοσοφία, γνωρίστηκε την εποχή των σπουδών του με τη σύντροφο της ζωής του Χάλιντα. Ανάμεσα στον Άδωνη και τον Αλί ξέσπασε πόλεμος όταν έφτασε η εποχή της στρατιωτικής θητείας. Ενάντια σε κάθε μορφή ανελευθερίας, από τη φτώχεια ως τη λογοκρισία, ο Άδωνης κρίθηκε ένοχος και σφράγισε τις επιλογές του με φυλάκιση, κατηγορούμενος για επαναστατικές δραστηριότητες. Κάπως έτσι ο Άδωνης πολιτογραφήθηκε Λιβανέζος. Οι πανεπιστημιακές σπουδές του συμπληρώθηκαν απόλυτα μέχρι και τη διδακτορική διατριβή στη φιλοσοφία.

Προς τα τέλη της δεκαετίας του 1950 βρέθηκε στη Γαλλία με υποτροφία. Ήταν κι αυτός ένας από τους νεαρούς της Νάχντα³ που ο αραβικός κόσμος έστελνε στη Γαλλία. Αυτός ο συγκεκριμένος όμως ήξερε πώς ακριβώς ήθελε να εξαγοράσει τον καιρό του. Όχι μόνο με γράμματα μέσα στη φτώχεια, αλλά κυρίως με ανοίγματα στους κόσμους εκείνους ακριβώς που ήταν γι' αυτόν τροφοδότες. Ήξερε πως ήταν μεγάλος ποιητής, και ήρθε σε επαφή με τον ποιητικό και πνευματικό κόσμο της Γαλλίας και όχι μόνο. Υπάρχει άραγε, από τότε έως σήμερα, χώρα όπου ο Άδωνης δεν ταξίδευε ή ποιητικό ρεύμα που δε θέλησε να γνωρίσει; «Τα ταξίδια με θρέφουν», μου εμπιστεύτηκε κάποτε. Το άγνωστο και η ου-τοπία είναι κάθε φορά ο επόμενος σταθμός του Άδωνη στο χώρο και το χρόνο. Γεννήθηκε στη Συρία, τη χώρα του αλφάβητου, πήρε τη λιβανέζικη υπηκοότητα, και πρόσφατα και τη γαλλική, σημείο αναγνώρισης της σχέσης του με τη γαλλική παιδεία, λογοτεχνία και πολιτισμό (ζει «μόνιμα» στο Παρίσι από τα μέσα της δεκαετίας του 1980). Ταξιδεύει ασταμάτητα, και όλο και περισσότερο. Η γραπτή παραγωγή του είναι στρατευμένη στο χώρο της ζωής, χωρίς άλλους προσδιορισμούς και περιορισμούς. Είναι όντως ένας πολίτης του κόσμου και ένας από τους λαμπρότερους εκπροσώπους της παγκόσμιας λογοτεχνίας. Προσωπικά χαρακτηριστικά του: η αλήθεια των λόγων του, η αρχοντιά και η προσήνεια.

3. Η εποχή της αραβικής αναγέννησης, 19ος-20ός αιώνας.

Ο κόσμος της ποίησης και της φιλοσοφίας είναι ο κόσμος των γραμμάτων του Άδωνη. Σ' αυτό τον κόσμο έχει το πάθος και την ισχύ να μαθητεύει πάντα, να ανοίγει τα μάτια τα δικά του και των άλλων, να προβληματίζεται χωρίς σταματημό. Γι' αυτό ο Άδωνης, που είναι σοφός, έχει μείνει παιδί. Το βλέμμα του έχει το ταλέντο να καταγράφει το καινούργιο, το παρθένο. Ποτέ δεν αγάπησε την ευνομία του αποκεκαλυμμένου κόσμου, αλλά με βλέμμα προφητικό τραγούδησε και περιέγραψε κάθε δυνατότητα ελευθερίας, την ίδια την ελευθερία. Έτσι ο λόγος του δε δεσμεύτηκε ποτέ, παίρνοντας αποστάσεις από κάθε κίνηση παγιωμένη στο χώρο της Ιστορίας. Γι' αυτό και είναι γνωστός παγκοσμίως, μεταφρασμένος σχεδόν σε όλες τις γλώσσες⁴, χωρίς ωστόσο να έχει πίσω του καμία κρατική μηχανή, και πέραν των πανεπιστημίων ή άλλων ιδρυμάτων για τον πολιτισμό, κανένα στήριγμα. Πώς αλλιώς όμως θα αναδεικνυόταν ο εργάτης που συνδέει τον τόπο της ιστορικής εξέλιξης με την ουτοπία των ποιητών; Πώς θα ήταν ο προφήτης άλλων αληθινών κόσμων; Παρά μόνο μέσα από την άρνηση κάθε πεπατημένης.

Άδωνη, ας ψηλαφείς πάντα ξυπόλυτος τα αγκάθια, για να τα κάνεις δρόμους, ας χαράσσεις πάντα περάσματα, υποτάσσοντάς τα στη νομοτέλεια της ελευθερίας.

4. Πολλές από τις ποιητικές συλλογές του Άδωνη έχουν μεταφραστεί πλήρως, στα αγγλικά, βιετναμέζικα, γαλλικά, γερμανικά, ελληνικά, ισπανικά, ιταλικά, νορβηγικά, πολωνικά, σλαβομακεδονικά, σουηδικά και τουρκικά. Αποσπάσματα έχουν μεταφραστεί και σε πολλές άλλες γλώσσες. Βλέπε στο τέλος του παρόντος βιβλίου: Εργογραφία και μεταφράσεις.